

L'occident sur ses marges (VIe–Xe siècles). Formes et techniques de l'intégration médiévales, 51, automne 2006, Revue publiée avec le concours du Centre National du Livre et CNRS, Presses Universitaires de Vincennes, Saint Denis, 2006, 192 p.

Al 51-lea volum din prestigioasa colecție de studii medievale a Universității Paris VIII – Vincennes are ca tematică interacțiunea tripartită dintre geografia reală, geografia politică și geografia culturală a Europei carolingiene. În momentul extinderii politice a Europei contemporane, o temă care atacă problema frontierelor, a integrării lor cu interiorul și a relațiilor acestora cu centrul, politic sau cultural, nu poate fi decât o inițiativă binevenită, cu atât mai mult cu cât figura dominantă a lui Carol cel Mare este strâns asociată cu patronajul istoric al ideea Europei contemporane unite.

Ideea studierii periferiei politice și culturale a Occidentului secolelor VI–X a adunat, sub coordonarea Genevièvei Bühler-Thierry (unul dintre redactorii colecției) și a lui Stéphane Lebecq, articolele membrilor seminarului de studiu al evului mediu timpuriu desfășurat, între 1998 și 2000 la Universitatea Lille III. Cele șase articole care formează nucleul tematic al volumului aranjate în ordinea cronologică a subiectelor și

sunt însoțite de câte două studii, în secțiunile *Essais et Recherches* și, respectiv, *Points de vue*, ridicând totalul la zece articole, la care se adaugă *Notele de lectură* și *Semnalările editoriale*.

După o *Introducere*, succintă, dar densă, semnată de coordonatorii volumului, secțiunea tematică se deschide cu primul articol, *Montanus et les Schismatiques: la reprise en main d'une périphérie hispanique au début de VIe siècle*, al Celinei Martin (Universitatea Lille III – Charles de Gaulle). Plecând de la o nouă lectură a corespondenței episcopului de Toledo Montanus cu notabilii din teritoriul subordonat episcopatului de Palencia (Toribius și clericii din eparhie), autoarea analizează procesul de integrare a frontierei vestice a regatului vizigot, prin prisma luptei contra ereziei priscilliane și contra influenței regatului suevilor, exercitată de la vest, prin intermediul clanurilor nobile locale, cu ramuri de o parte și de alta a frontierei, reprezentate, în textul sursei, de către abatele Toribius

din Palencia. Harta atașată de autoare textului clarifică, pentru cititorul mai puțin familiarizat cu geografia iberică, localizarea principalilor actori ai episodului.

Al doilea articol rămâne în zona mediteraneană, mai precis în Italia longobardă a secolelor VI–VIII: *Le royaume lombard et les duchés: forme set moyens d'une intégration progressive*. Articolul, semnat de Yves-Mary Verhoeve (Universitatea Lille III – Charles de Gaulle), explorează transferul treptat al puterii politice din regatul longobard al Italiei, de la familiile ducale, vestigii ale aristocrației războinice tribale, către centrul regal, prin intermediul alianțelor matrimoniale, diplomației mai mult sau mai puțin agresive, sau chiar prin violență directă (asasinat sau război deschis). Centralizarea regatului longobard este urmărită atât prin prisma reacțiilor la presiunile externe (francă și, respectiv, bizantină), cât și prin prisma „dinasticizării” acestuia, regii aleși dintre și de către duci fiind tot mai mult legitimați de relațiile cu descendența regală agilulfidă, până la „lovitura de palat” și urcarea pe tron a regelui Liutprand și invazia francă. Tabelele de descendență și spițele de neam anexate de autor ușurează mult navigarea prin nomenclatorul regalității și aristocrației longobarde.

Manger et boire a la mode étrangère: Adoption, adaptation et rejet des pratiques festives continentales dans la Grande-Bretagne du VIe siècle este semnat de Alban Gautier (Universitatea Lille III – Charles de Gaulle) și analizează legătura dintre distribuția veselei de import în regatele britone și anglo-saxone din Insulele britanice și legăturile politice și culturale cu continentul. Concluziile relevă faptul că vesela de import, ca obiect de prestigiu, își menține prezența chiar după decăderea centrelor producătoare, fie sub forma replicilor și imitațiilor locale (sticlărie renană și imitațiile acesteia în regatul Kent, în sud-estul Angliei), fie sub forma produselor de calitate mai redusă, provenind din Gallia, înlocuind ceramica iberică și occitană (în regatele britone din Cornwall sau gaelice din Scoția de sud). Comparația cu fenomenul antropologic al consumului festiv însoțit de daruri, așa cum apare în societățile primitive, slujește la sublinierea posibilei existențe a unui comportament apropiat, folosind produse de import, la reședințele regale britone, fapt indicat de prezența ceramicii de ambalaj de proveniență gallică-mediterraneană mult timp după retragerea romană din Britannia. Încă o dată includerea ilustrației cartografice se dovedește un element pozitiv, care permite textului să fie apreciat la justa valoare.

Dacă primele trei texte au ca subiecte spații geografice aflate, geometric, la periferia Europei carolingiene, articolul lui Rodolphe Dreillard (Universitatea Lille III – Charles de Gaulle), *La fission du noyau: Anciens et nouveau centres dans l'espace alpin (fin VIIe – début Xe siècles)* tratează o periferie geografică amplasată în plin centru geometric al Europei: zona Alpilor helvetici. Textul analizează formarea de nuclee de agregare politică în spațiul unei vechi periferii geografice (o „margină” climaterică și demografică) plecând de la puncte de importanță strategică pe căile de comunicare transalpine. Controlul acestor puncte devine capital pentru comunicarea terestră dintre centrul politic (Aix) și

centrul spiritual (Roma), dintre nordul și sudul „Lotharingiei”, în momentul separării imperiului carolingian. Amplasarea unor mănăstiri, de la Agaume și Novalesse și a scaunului episcopal de la Coire în aceste puncte strategice este, în opinia autorului, punctul de pornire în dezvoltarea noilor centre regionale, odată cu decăderea puterii centrale. Deși în text sunt făcute referiri la o hartă anexată, aceasta lipsește din volum, în condițiile în care prezența acesteia ar fi mai mult decât utilă.

Frontiera estică a lumii carolingiene face obiectul studiului lui Thomas Lienhard (LAMOP, Universitatea Paris I – Sorbonne), care poartă titlul foarte explicativ: *A qui profitent les guerres en Orient? Quelques observations a propos des conflits entre Slave set Francs au IXe siècle*. Comparând informațiile din *Annales* contemporane, autorul trage concluzia că violența de la frontiera orientală a Franciei nu își are originea în dorința de independență a popoarelor slave în plin proces de formare a identității politice, ci, mai degrabă, politiciii expansioniste a potențailor franci din zona de frontieră care, prin monopolul asupra informațiilor, au manipulat puterea imperială și regală în ducerea unei politici de forță contra slavilor. Concluzia autorului se sprijină pe contradicția dintre informațiile din *Annales Fuldense* referitoare la „trădarea” și raidurile prințului slav Zventibald și eforturile reale ale moravilor de menținere a păcii cu francii, așa cum apar din scrisoarea comitelui franc Arbo către regele francilor de est Arnulf în 890.

Ultimul articol din nucleul tematic al volumului, *Cambrai-Magdebourg: les reliques des saints et l'intégration de la Lotharingie dans le royaume de Germanie au milieu du Xe siècle*, semnat de Paul Bertrand (CNRS, Institut de recherche et d'histoire des textes) și Charles Meriaux (Universitatea Lille III – Charles de Gaulle), analizează o zonă mai subtil politică a procesului de integrare a periferiei în complexul regatului germanic al dinastiei saxone. Mutarea unor relicve sfinte, definitorii pentru devoțiunea tradițională a unei regiuni, către centrul religios și politic al regatului servește drept ancoră spirituală pentru legarea periferiei de centru. Menționarea în izvoare a mutării relicvelor Sf. Aubert, Sf. Gery, Sf. Madelberte și Sf. Maxellende de la Cambrai la Magdeburg face dovada importanței deosebite în epocă a acestei acțiuni, ca și a faptului că transferul a funcționat în dublu sens, atât îndreptând devoțiunea tradițională a regiunii către centru, cât și transformând centrul într-un spațiu integrator, deschis către periferie. Folosirea relicvelor importante pentru cultele regionale drept mijloace de integrare politică marchează, pentru autori, strânsa legătură dintre devoțiunea religioasă și loialitatea politică în imperiul secolului al X-lea.

Secțiunea de *Eseuri și Cercetări* include două articole, primul, semnat de An Smets (Facultatea de Litere a Universității Regale din Leuven), studiază variația vocabularului francez din domeniul falconeriei, conform traducerilor franceze ale textelor latine: „*Poux, vers et vermine*”: *Etude sémantique sur les parasites des rapaces dans les traductions cynégétiques françaises*; cel de-al doilea, semnat de Julien Veronese (Universitatea

din Orleans), este un erudit studiu asupra operei unuia dintre autorii de opus-uri de magie de la sfârșitul evului mediu: *La notion „d’auteur-magicien” a la fin de Moyen Age: Le cas de l’ermite Pelagius de Majorque († v. 1480)*.

În secțiunea *Punctelor de vedere* au fost incluse două texte, primul este un studiu de istoriografie, care face o trecere în revistă oarecum polemică a dezvoltării domeniului Istoriei Artei Medievale, de la începuturile din secolul al XIX-lea și până astăzi: *Réflexions sur les objets et les pratiques de l’histoire de l’art médiéval. A propos de „L’objet de l’histoire de l’art” de Roland Recht*, sub semnătura lui Daniel Russo (Universite de Bourgogne, Dijon), iar al doilea, al norvegianului Einar Mar Jonsson (Universitatea Paris IV – Sorbonne), *Les „miroirs aux princes” sont-ils un genre littéraire?* face o

analiză judicioasă a tendinței medievistilor moderni de a încadra *tale-quale* literatura politică medievală în categoria „Oglinzilor” (*specula*), realizând, în același timp și un scurt, dar erudit studiu literar al presupusului „gen”.

Volumul se încheie cu o secțiune de *Note de lectură*, care include, lăudabil, o majoritate de titluri din domeniul nucleului tematic și cronologic al volumului, element care vine în continuarea unei tradiții de rigurozitate științifică a redactorilor seriei. În esență, a 51-a *Medievală* este un volum bine realizat, la ale cărui merite științifice se adaugă acelea ale promovării cercetătorilor tineri și valorificării rezultatelor atelierelor de cercetare și seminarelor de medievistică.

CĂTĂLIN HRIBAN